

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

RESERVIN KOULUTUSJÄRJESTELMÄN KEHITTYMINEN

Tutkielma

Kadetti
Tero Sakala

93. Kadettikurssi
Viestilinja

Huhtikuu 2009

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi 93. Kadettikurssi	Linja Viestilinja
Tekijä Kadetti Tero Sakala	
Tutkielman nimi RESERVIN KOULUTUSJÄRJESTELMÄN KEHITYMINEN	
Oppiaine johon työ liittyy Sotahistoria	Säilytyspaikka Kurssikirjasto
Aika Huhtikuu 2009	Tekstisivuja 23 Liitesivuja 0
TIIVISTELMÄ <p>Suomen puolustusjärjestelmä perustuu yleiseen ja yhtäläiseen asevelvollisuuteen, jonka tarkoituksena on tuottaa riittävä määrä hyvin koulutettuja miehiä ja naisia reserviin. Reserviläisten taitojen ylläpitäminen on oleellinen osa Suomen puolustuksen kokonaisuutta. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten reservin koulutusjärjestelmää on järjestelmänä muutettu. Tutkimuksessa ei tarkoituksella liiemmin mennä koulutuksen järjestämisen tai sisällön yksityiskohtiin eikä numeerisiin muutoksiin, vaan näkökulma pidetään järjestelmätasolla. Varsinkin tämän tutkimuksen tarkastelu rajautuu erityisesti 1980, 1990 ja 2000 -luvulla koulutusjärjestelmässä tapahtuneisiin muutoksiin. Tutkimus on toteuttamistavaltaan virallisiasiakirjoihin perustuva asiakirja- ja kirjallisuustutkimus.</p> <p>Reservin koulutusjärjestelmän muotoutumisen voidaan nähdä saaneen alkunsa itsenäistymisen ajoilta. Tällöin Suomelle alettiin muodostaa valtion virallisia sotavoimia ja sitä kautta asevelvollisuus- ja reservijärjestelmä alkoi kehittyä. Nykypäivän kertausharjoituskoulutuksessa on näkyvillä samoja piirteitä kuin alkuaikoina, joten lähtökohtien selvittäminen on välttämätöntä koulutusjärjestelmän muutoksen ja kokonaisuuden hahmottamiseksi.</p> <p>Kertausharjoitusten järjestämisen perusluonne on järjestelmätasolla säilynyt samanlaisena läpi itsenäisyyden ajan nykypäivään saakka. Kun tarkastellaan rakenteellisia muutoksia, ei kertausharjoitusten kehittämisessä ole juurikaan muutoksia havaittavissa. Tehtävä- ja joukkokohtaiset kertausharjoitukset ovat olleet 1930-luvulta asti kertausharjoitusten tärkeimmät elementit.</p> <p>Voidaan todeta, että reservin koulutusjärjestelmässä on tapahtunut runsaasti laajoja ja tärkeitä muutoksia tutkittavalla ajanjaksolla. Tärkeimmät muutokset liittyvät vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen käynnistämiseen 1990-luvulla. Vapaaehtoisuuden kautta reservin koulutukseen on saatu mukaan uusia elementtejä, kuten puolustusvoimien järjestämät vapaaehtoiset harjoitukset ja reserviläisten sitoutuminen maakuntajoukkojen toimintaan. Reserviläisten halukkuus osallistua vapaaehtoiseen toimintaan on edesauttanut sitä, että vapaaehtoisesta maanpuolustuskoulutuksesta on tullut kertausharjoitusten ohella tärkein reserviläisten koulutusta edistävä tekijöistä.</p>	
AVAINSANAT Reservi, koulutusjärjestelmä, vapaaehtoinen maanpuolustus, kertausharjoitukset	

RESERVIN KOULUTUSJÄRJESTELMÄN KEHITTYMINEN

1. JOHDANTO	1
1.1 Taustaa	1
1.2 Tutkimuksen lähtökohdat	2
1.3 Keskeiset käsitteet	3
2. KERTAUSHARJOITUSKOULUTUKSEN KÄYNNISTYMINEN	4
3. 1980-LUVUN KOULUTUSJÄRJESTELMÄ	7
3.1 Lainsäädännöllinen kehys reservin koulutukselle	7
3.2 Alueellinen puolustusjärjestelmä reservin kouluttamisen taustalla	8
3.3 Tehtäväkohtaiset kertausharjoitukset	10
3.4 Joukkojen kertausharjoitukset	11
4. 1990-LUVUN MURROS	12
4.1 Sopimusten uudet tulkinnat	13
4.2 Vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus	13
5. KEHITYS 2000-LUVULLA	16
5.1 Asevelvollisuuslain uudistus	17
5.2 Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta	17
5.3 Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen tarjoama koulutus	18
5.4 Maakuntajoukot	19
5.5 Reservin koulutus	20
5.6 Reservin päällystön koulutus	21
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	22
LÄHTEET	24

RESERVIN KOULUTUSJÄRJESTELMÄN KEHITTYMINEN

1. JOHDANTO

1.1 Taustaa

Suomen puolustusratkaisun keskeinen perusta on läpi puolustusvoimien olemassaolon ollut yleinen ja yhtäläinen asevelvollisuus, jonka on nähty luovan tarvittavan pohjan Suomen kulloistenkin puolustusratkaisuiden toteuttamiselle. Maanpuolustusvelvollisuus sisältyy perustuslain 127§:ään, joka sisältää säännöksen asevelvollisuudesta puolustusvoimista sekä siihen liittyen velvollisuuden osallistua maanpuolustusta palvelemaan muuhun koulutukseen. Asevelvollisuuden avulla koulutetaan miehiä ja naisia reserviin ja pidetään yllä uskottavaa puolustusta. Varusmiespalveluksen aikana asevelvollisille pyritään antamaan tarvittava koulutus, jotta jokainen selviää sodan ajan tehtävistään. Reservin koulutusjärjestelmällä, jonka osa kertausharjoitukset ovat, pyritään ylläpitämään ja vahvistamaan varusmiesaikana hankittua koulutustasoa reserviin siirtymisen jälkeen. Suomen sotilaallinen maanpuolustus perustuu reserviläisarmeijaan

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena on tarkastella Suomen puolustusvoimien reservin koulutusjärjestelmän kehittämistä. Tutkimuksessa selvitetään sitä, miten reservijärjestelmää on järjestelmänä muutettu. Täten tutkimuksessa ei tarkoituksella liiemmin mennä koulutuksen järjestämisen tai sisällön yksityiskohtiin, vaan näkökulma pidetään järjestelmätasolla. Tutkimuksessa ei myöskään perehdytä siihen miten liikekannallepanojärjestelmä on muuttunut.

Reservin koulutusjärjestelmän muotoutumisen voidaan nähdä saaneen alkunsa itsenäistymisen ajoilta. Tällöin Suomelle alettiin muodostaa valtion virallisia sotavoimia ja sitä kautta asevelvollisuus- ja reservijärjestelmä alkoi kehittyä. Tutkimuksen alussa kuvailaan pääpiir-

teittäin reservin koulutusjärjestelmän muodostumista itsenäisyyden alusta 1970- 1980 luvun vaihteeseen. Tämä on välttämätöntä koulutusjärjestelmän muutoksen kokonaisuuden hahmottamiseksi. Varsinainen tämän tutkimuksen tarkastelu rajautuu erityisesti 1980, 1990 ja 2000 -luvulla koulutusjärjestelmässä tapahtuneisiin muutoksiin. Kyseinen ajanjakso on tutkimuksellisesti merkittävä, koska reservin koulutusjärjestelmään vaikuttivat 1990-luvulla käynnistetty vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus ja puolustusvoimien vapaaehtoiset harjoitukset. Lisäksi tapahtui niin sanottu ideologinen muutos, tällöin uhkakuvissa siirryttiin laajamittaisen sodan ajattelumaailmasta strategisen iskun ennaltaehkäisyyn. Tämä uhkakuvaa koskeva ajattelutavan muutos vaikutti keskeisesti koko puolustusvoimiin ja sitä kautta myös reserviin. Siinä missä aiemmin reservin koulutuksen pohjana oli ollut yksinomaan pakollisuuteen perustuva asevelvollisuus, toivat kyseiset muutokset tämän rinnalle vapaaehtoisuutta hyödyntäviä koulutusmuotoja.

1.2 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuskysymykseen vastaamisen voidaan nähdä koostuvan kahdesta elementistä; ensinnäkin siitä mitä muutoksia koulutusjärjestelmässä on tapahtunut ja toiseksi siitä, miten järjestelmää kehitetty. Nämä osa-alueet muodostavat nyt tarkastelussa olevan tutkimuksen tutkimuskysymyksen.

Tutkimuksen tarkoituksena ei ole ollut niinkään keskittyä vuosittaisissa koulutusmäärissä tapahtuneisiin numeerisiin muutoksiin ja yksityiskohtiin, vaan pyrkiä yleisemmän tarkastelun kautta löytämään koulutusjärjestelmän kehittämisessä nähtävissä olevia linjoja. Täten tutkimuksen tekemisessä on omaksuttu se lähestymistapa, että perusteita koulutusjärjestelmän muutokselle pyritään lähestymään lainsäädännöllisestä viitekehyksestä ja virallisista puolustusvoimien koulutusta kuvaavista asiakirjoista ja raporteista.

Tutkimus on toteuttamistavaltaan virallisiasiakirjoihin perustuva asiakirjatutkimus, jossa keskeisessä asemassa ovat puolustusvoimia, asevelvollisuutta ja reserviä koskevat puolustusvoimien selvitystyöt, turvallisuuspoliittista kokonaisratkaisua tarkastelevat puolustuskomitean mietinnöt, sittemmin valtioneuvoston selonteot sekä aiheeseen liittyvät puolustusvoimien toimintaa kuvaavat vuosikertomukset. Tämän lisäksi tutkimuksen lähdemateriaaliin kuuluu aihepiiriä koskeva lainsäädäntö esitöineen itsenäisyyden ajalta.

Virallislähteiden lisäksi tutkimuksen lähdeaineistoon lukeutuu aiempi aiheeseen liittyvä tutkimustyö, jota on tehty yhden tutkimuksen verran (Niipola Harri: Kertausharjoitusjärjestel-

mämme kehittyminen, 1985) koskien ajanjaksoa 1900 luvun alusta 1980 luvun alkuun. Täten nyt tarkasteltava työ muodostaa jatkumon Niipolan työn aihepiirille. Lisäksi työssä on huomioitu myös yleisempiä puolustusvoimien historiaa kuvaavia teoksia, sekä historiikkeja.

1.3 Keskeiset käsitteet

Tutkimuksen kaksi keskeistä käsitettä ovat reservi ja koulutusjärjestelmä. Käsitteet ovat kohdullisen laajoja, joten niitä on katsottava tämän tutkimuksen kannalta oikeasta suunnasta ja oikealla laajuudella.

Tutkimuksen rajautuessa 1980-luvusta 2000-luvulle, reservin määritelmää voidaan lähestyä suurimmilta osin vuoden 1950 asevelvollisuuslaista (452/1950) käsin. Mainitun lain 3§:ssä reserviin kuuluviksi on määritelty ne asevelvolliset, jotka suorittuaan palveluksensa vakinaisessa väessä on siirretty reserviin. Henkilö kuului reserviin sen vuoden loppuun asti, jona hän täytti 45 vuotta. Upseeri kuului reserviin sen vuoden loppuun, jona hän täytti 60 vuotta.¹

Todettakoon, että vuoden 1950 asevelvollisuuslaki on kumottu 1.1.2008 voimaan tulleella uudella asevelvollisuuslailla (1438/2007). Uuden lain mukaan asevelvollinen on palveluksessa, tai kuuluu reserviin tai varareserviin.² Lain mukaan miehistöön kuuluva asevelvollinen kuuluu varusmiespalveluksensa jälkeen reserviin nykyisin sen vuoden loppuun, jolloin hän täyttää 50 vuotta ja upseeri, opistoupseeri ja aliupseeri sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta. Tutkimuksessani käytän vuoden 1950 lain mukaista määritelmää, koska se on tutkimuskohteen ajanjaksoon kohdistuva ajantasainen lainsäädäntö.

Koulutusjärjestelmää ei ole käsitteenä virallisesti määritelty, mutta tässä tutkimuksessa se määritellään käsittämään seuraavia asioita. 1990-luvun alkuun asti koulutusjärjestelmä käsitti ainoastaan kertausharjoitusjärjestelmän, joka oli oikeastaan muodostunut vasta aluejärjestelmään siirtymisen myötä vuonna 1932. Tätä ennen kyse oli vain reserviupseereille ja – aliupseereille järjestetyistä tehtäväkohtaisista harjoituksista, eli reserviläisharjoituksista. Kunnollinen kertausharjoitusjärjestelmä muodostui vasta vuonna 1935, kun aloitettiin suunnitellut harjoitukset sodan ajan kokoonpanossa. Ohessa pidettiin tehtäväkohtaisia harjoituksia erikoishenkilöstölle. 1980-luvulla koulutusjärjestelmä käsitti upseerien, aliupseerien ja miehistön tehtäväkohtaiset sekä joukkojen kertausharjoitukset.

¹ Asevelvollisuuslaki (452/1950) 6§.

² Vuoden 1950 asevelvollisuuslaissa käytetty termi nostoväki korvattiin 2007 lakiuudistuksessa termillä varareservi.

1990-luvun alussa koulutusjärjestelmän rakenne laajentui. Kertausharjoitusjärjestelmän rinnalle nousi uudessa muodossa vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestelmä. Vapaaehtoisella maanpuolustusjärjestelmällä tarkoitetaan niiden vapaaehtoisten organisaatioiden ja toimintojen kokonaisuutta, joiden kautta edistetään maanpuolustuksen tavoitteita

Puolustusvoimien sisäisessä ohjeistuksessa on määritelty reservin koulutusjärjestelmän kehittyminen. Puolustusvoimien reservin osaamisen kehittämisen ohjeessa mainitaan, että reservin koulutusjärjestelmällä tarkoitetaan suunnitelmallista, joukon elinkaarisuunnitteluun kuuluvaa, puolustusvoimien toteuttamien tai tilaamien koulutustapahtumien kohdentamista suorituskykyisten joukkojen muodostamiseksi ja kouluttamiseksi.³

2. KERTAUSHARJOITUSKOULUTUKSEN KÄYNNISTYMINEN

Itsenäistymisensä jälkeen Suomella ei ollut omaa armeijaa, joka olisi vastannut valtion puolustamisesta. Senaatti kuitenkin määräsi suojeluskunnat maan lailliseksi sotavoimaksi, kun tilanne vuonna 1918 kärjistyi vapaussodan asteelle. Suojeluskuntajärjestö oli vapaaehtoisuuteen perustuva maanpuolustusjärjestö, joka nyt sai vastuulleen vastata maan sisäisestä järjestyksestä. Tällöin otettiin vuoden 1878 asevelvollisuuslaki käyttöön, jonka nojalla kutsuttiin asevelvollisia palvelukseen.⁴ Suojeluskuntajärjestön asema virallistettiin asetuksella vuonna 1918. Tämä tarkoitti myös sitä, että suojeluskuntajärjestö vastasi hyvin pitkälle reserviläisten koulutuksesta vapaussodan jälkeisenä aikana, jolloin reserviläisjärjestelmä alkoi syntyä.

Vapaussodan loppuvaiheissa vuonna 1918 aloitettiin päämajassa suunnittelu vakituisen sotaväen osalta, koska sitä ei aikaisemmin ehditty tehdä. Ensimmäisten suunnitelmien mukaan kaikkien reserviläisten tulisi olla kertausharjoituksissa kaksi kertaa 30 vuorokautta.⁵ Ensimmäinen vapaussodan jälkeinen varsinainen asevelvollisuuslaki tuli voimaan vuonna 1922. Tämän mukaan asevelvolliset voitiin kutsua harjoituksiin 63 päivän ajaksi.⁶ Vuonna 1925 pidettiin ensimmäiset reservin harjoitukset, kun harjoituksiin kutsuttiin yksi vuosiluokka reservin upseereita. Tästä harjoitukset lähtivät liikkeelle kohtuullisen hitaasti, johtuen muun muassa kokemattomuudesta, määrärahojen ja kouluttavan henkilöstön puutteesta.⁷

³ Reservin osaamisen kehittäminen puolustusvoimissa ohje pehojek-pehenkos, s.3.

⁴ Niipola Harri, Kertausharjoitusjärjestelmämme kehittyminen, s.4.

⁵ Niipola Harri, Kertausharjoitusjärjestelmämme kehittyminen, s.4.

⁶ Laki asevelvollisuuslain voimaanpanemisesta (271/1922) 16§.

⁷ Niipola Harri, Kertausharjoitusjärjestelmämme kehittyminen, s.8.

1920-luvulla suojeluskuntajärjestön antaman koulutuksen päämäärä oli tuottaa lisää ammattitaitoisia kouluttajia reserviin.⁸ Suojeluskuntajärjestön antama koulutus perustui hyvin pitkälle vapaaehtoiseen toimintaan, joten vapaaehtoisuus oli jo tuolloin kaiken perusta. Ennen puolustuslaitoksen organisaatiouudistusta vuonna 1932 koulutusjärjestelmä oli ollut kolmijakoinen; varsinainen asevelvollisten sotilaskoulutus toteutettiin rauhan ajan joukko-osastoissa, vapaaehtoista alku-, jatko- ja täydennyskoulutusta oli mahdollisuus saada suojeluskunnissa ja lisäksi asevelvollisuuslain mukaisia reserviharjoituksia pidettiin osalle reservissä olevia upseereita ja aliupseereita.⁹ Puolustuslaitos muodosti yhdessä suojeluskuntajärjestön, rajavartiolaitoksen ja merivartiolaitoksen kanssa tasavallan puolustusvoimat.¹⁰

Aluejärjestelmään siirryttiin vuonna 1932, jolloin myös samana vuonna säädetyllä uudella asevelvollisuuslailla korvattiin aiempi vuoden 1922 asevelvollisuuslaki. 1930-luvun alussa suojeluskunnat muodostivat ja kouluttivat kenttäarmeijan rungon, johtuen pääasiassa uuden järjestelmän siirtymävaiheesta. Vuonna 1935 aloitettiin asevelvollisuuslain määrittämät varsinaiset kertausharjoitukset monipuolisemmin kuin ennen. Edelleen järjestettiin tehtäväkohtaisia harjoituksia erikoishenkilöstölle, mutta mukaan tulivat myös joukkojen ja esikuntien harjoitukset. Suojeluskunnat kouluttivat 1930-luvulla pääasiassa alipäällystä ja miehistöä. Säännöllinen reserviläisten koulutus loppui vuonna 1939, kun kenttäarmeija oli kutsuttava kokonaisuudessaan kokoon ja valmistauduttava sotaan.¹¹

Sisä- ja ulkopoliittiset syyt vaikuttivat merkittävästi siihen että Suomessa ei järjestetty kertausharjoituksia 1940-luvulla heti sodan jälkeen.¹² Suojeluskuntajärjestö lakkautettiin eduskunnan päätöksellä vuonna 1944. Tällöin rauhanaikaiset suojeluskuntapiirit muuttuivat sotilaspiireiksi. Suojeluskuntajärjestö oli lain mukaan osa Suomen puolustuslaitosta, sen lakkauttaminen edellytti lainsäädännön muuttamista.¹³ Suojeluskuntajärjestelmän lakkauttaminen sitoi myös kantahenkilöstöä paikkaamaan suojeluskuntalaisten jättämää aukkoa, koska heillä oli ollut merkittävä asema koulutuksen antajana. Ulkopoliittisista syistä merkittävimpiä rajoittavia tekijöitä kertausharjoitusten järjestämiselle oli Pariisin rauhan sopimuksen allekirjoittaminen vuonna 1947. Sopimuksella rajoitettiin Suomen sotilaallista enimmäisvahvuutta niin rauhan- kuin sodanaikana.

⁸ Niipola Harri, Kertausharjoitusjärjestelmämme kehittyminen, s.27.

⁹ Niipola Harri, Kertausharjoitusjärjestelmämme kehittyminen, s.36.

¹⁰ Puolustuslaitoksen muodostivat 1.5.1934 alkaen yleisesikunta, maavoimat, merivoimat, ilmavoimat, aluejärjestö sekä sotilaskoulut ja erinäiset sotilaslaitokset, Niipola Harri, Kertausharjoitusjärjestelmämme kehittyminen, s.37.

¹¹ Niipola Harri, Kertausharjoitusjärjestelmämme kehittyminen, 50–51.

¹² Suomen puolustusvoimat 1944–1974, s.276.

¹³ Niipola Harri, Kertausharjoitusjärjestelmämme kehittyminen, s. 53-54.

Puolustusvoimien kehitystä tutkimaan asetettu puolustusrevisio linjasi, että ensimmäiset sodanjälkeiset kertausharjoitukset järjestettäisiin sotakorvausten maksamisen jälkeen vuonna 1953. Tätä he perustelivat taloudellisilla tekijöillä ja ikäluokkien saamalla sotakokemuksella. Kertausharjoitusten tavoitteeksi asetettiin sodan ajan yksikköjen muodostaminen ja kouluttaminen. Puolustusrevisio esitti, että pakollisten harjoitusten lisäksi järjestettäisiin päällystölle mahdollisuus vapaaehtoiseen kouluttautumiseen. Tämä ehdotus hyväksyttiin uudessa 1950 vuonna ilmestyneessä asevelvollisuuslaissa.¹⁴

Vuonna 1953 jälleen käynnistyneissä kertausharjoituksissa kohdistettiin koulutus ainoastaan johtajiin, niissä koulutettiin reservin upseereita ja alipäällystää. Nämä harjoitukset olivat tehtäväkohtaisia. Määrärahoja ei tällöinkään löytynyt miehistön kouluttamiseen varsinaisissa kertausharjoituksissa ja liittoutuneiden valvontakomission kielto reserviupseerien kouluttamisesta 1.1.1945 - 31.5.1948 välisenä ajanjaksona oli tehnyt suuren aukon reservissä olevaan päällystöön. Johtajien koulutuksella yritettiin paikata tätä jäänyttä aukkoa.¹⁵

Miehistön koulutus alkoi 1960-luvun alussa, mistä lähtien koulutus on ollut jatkuvaa. Aiemmin miehistöä oli koulutettu vain suojeluskuntien järjestämissä harjoituksissa, mutta ei varsinaisissa kertausharjoituksissa. Vuonna 1962 järjestettiin ensimmäiset joukkojen kertausharjoitukset, jossa oli mukana upseereiden ja aliupseereiden lisäksi miehistöä. Valtiontaloudelliset syyt melkein pysäyttivät kertausharjoitukset vuonna 1965. Tällöin siirryttiin uudelleen kertausharjoitusjärjestelmään, jossa tärkeitä joukkoja pyrittiin kouluttamaan seitsemän vuoden välein. Vuodesta 1968 alkaen kertausharjoitusten luonne muuttui ratkaisevasti. Aikaisemmin painopiste oli ollut pitkissä, jatkokoulutusluontoisissa päällystön ja erikoishenkilöstön harjoituksissa. Tästä eteenpäin pääosa harjoituksista oli kokonaisten joukkojen harjoituksia.¹⁶ 1960-luvun lopulla koulutettavien määrä nousi sitä mukaa, kun määrärahoja myönnettiin lisää.

1970-luvulla koulutettavien määrä vuositasolla tasoittui 29 000 mieheen.¹⁷ Määrä oli jopa niin suuri, että se häytti varusmieskoulutusta, koska kouluttajia jouduttiin irrottamaan reserviläisten kouluttamiseen. Puolustusvoimien henkilöstön määrä ja rakenne olivat peräisin 1950-luvulta, jolloin reserviläiskoulutusta ei juuri annettu. Tämä johti osaltaan siihen, että kertausharjoituksille alettiin luoda omaa organisaatiota joukko-osastojen sisälle 1970-luvulla.¹⁸

¹⁴ Suomen puolustusvoimat 1944–1974, s.276.

¹⁵ Suomen puolustusvoimat 1944–1974, s. 277–278.

¹⁶ Niipola Harri, Kertausharjoitusjärjestelmämme kehittyminen, s.75.

¹⁷ Suomen puolustusvoimat 1944–1974, s.277–278.

¹⁸ Niipola Harri, Kertausharjoitusjärjestelmämme kehittyminen, s.79.

Vuonna 1971 ilmestynyt parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö totesi, että kertausharjoituksia on lisättävä, jotta joukkojen perustamisnopeutta ja – varmuutta lisätään. Pääesikunnassa haluttiin lisätä harjoituksia tuntuvasti, koska 1960-luvun lopulla ikäluokat olivat pienentyneet huomattavasti. Tuolloin tavoitteena oli että kaikki suojajoukot, tärkein johtajisto ja erikoishenkilöstö sekä liikekannallepanon suoritusorganisaatio oltaisi saatu koulutettua kertausharjoituksissa vuoteen 1979 mennessä. Koulutettavien määrä olisi tavoitteita varten pitänyt olla vuosittain 33 500 miestä, joten tavoitteeseen ei päästy.¹⁹

1980-luvulla koulutettavien reserviläisten määrää pystyttiin nostamaan noin 1500 henkilöllä vuosittain ja vuoteen 1990 mennessä koulutettavien määrä oli noussut jo 48 500 mieheen vuodessa. Henkilöstövaje ja määrärahojen puute näkyivät selvästi kuitenkin koko 1980-luvun, mistä huolimatta koulutusta pystyttiin kehittämään muun muassa asettamalla kertausharjoitusjärjestelmälle uusia tavoitteita. 1980-luku on kertausharjoitusten historiassa merkittävä vuosikymmen, sillä vuonna 1976 ilmestyneen II Parlamentaristisen puolustuskomitean mietinnön vaikutukset heijastuivat keskeisesti 1980-luvun kehitykseen. Vuonna 1981 ilmestyi III parlamentaristisen puolustuskomitean mietintö, joka korosti entisestään kertausharjoitusten merkitystä. Mietinnössä tuotiin esille, että kertausharjoitukset olisi järjestettävä siten, että reserviläiset saisivat toimia joukon ensisijaisten tehtävien mukaisissa olosuhteissa. Suojajoukot halettiin kouluttaa viiden vuoden välein ja muut tehtävän vaihtuessa.

3. 1980-LUVUN KOULUTUSJÄRJESTELMÄ

1980-luvulla reserviläisille koulutus annettiin pääasiassa kertausharjoituksissa. Reserviläisille järjestettiin vapaaehtoisuuteen perustuvia tapaamisia, mutta niissä ei sotilaallista koulutusta annettu. 1980-luvulla kertausharjoitukset käsittivät upseerien, aliupseerien ja miehistön tehtäväkohtaiset sekä joukkojen kertausharjoitukset. Tämä rakenne oli peräisin jo ajalta ennen sotia, mutta se koettiin edelleen toimivaksi.

3.1 Lainsäädännöllinen kehys reservin koulutukselle

Keskeiset säännökset kertausharjoituksista, ylimääräisestä palveluksesta, vapaaehtoisista harjoituksista ja varusmiespalveluksesta vakinaisessa väessä sisältyivät vuoden 1950 asevelvollisuuslakiin. Laissa säädetyt kertausharjoitukset järjestettiin käytännön mukaan ensimmäisen kerran varusmiespalveluksen jälkeen noin viiden vuoden kuluttua ja kestivät 1-2 viikkoa. Har-

¹⁹ Suomen puolustusvoimat 1944–1974, s.279

joitus toteutettiin lyhyinä ja tiiviinä joukkoharjoituksena, joihin sisältyivät valmistava koulutus, ammunnat ja joukon taisteluharjoitus. Reserviläiset toimivat koulutuksensa edellyttämässä tehtävissä tai saivat täydennyskoulutusta uutta tehtävää varten.²⁰ Asevelvollisuuslain mukaan miehistöä voitiin kutsua kertausharjoituksiin yhteensä neljäkymmenen, aliupseeriksi ja teknillisiin tehtäviin koulutetut yhteensä seitsemänkymmenenviiden ja upseeriksi koulutetut yhteensä sadan päivän ajaksi.²¹ Reserviläisiä voitiin kutsua myös ylimääräiseen palvelukseen, jos erityiset olosuhteet niin edellyttivät.

3.2 Alueellinen puolustusjärjestelmä reservin kouluttamisen taustalla

Suomen sotilaallinen puolustusjärjestelmä perustuu alueelliselle puolustukselle. Puolustusvoimat siirtyi järjestelmään vuonna 1966 ja noudattaa alueellisen puolustuksen periaatteita vielä nykypäivänäkin. Alueellinen puolustus sopii Suomelle, koska ”Siinä laajaa aluetta ja miesvahvuudeltaan suuria joukkoja hyväksikäyttäen sidotaan vastustaja ja pakotetaan se ratkaisutaisteluihin sellaisilla alueilla, joilla omien joukkojen käyttö on edullisinta.”²² Suomen noudattaman puolueettomuuspolitiikan kannalta puolustusratkaisu on erityisen tärkeä. Alueellisessa puolustuksessa ei varsinaisia uhkasuuntia osoiteta vaan pyritään pitämään valtakunnallisesti tärkeät kohteet kaikissa tilanteissa.²³

1980-luvulle tultaessa oli toinen parlamentaarinen puolustuskomitea vuonna 1976 asettanut puolustusvoimille kaksi tärkeää suoritevaatimusta, jotka noudattivat ensimmäisen vuonna 1971 ilmestyneen komiteanmietinnön linjaa. Nämä suoritevaatimukset pohjautuvat 1974 säädettyyn lakiin puolustusvoimista, jossa määritellään puolustusvoimien tehtävät. Näiden suoritevaatimusten mukaan puolustusvoimien tuli ensinnäkin kyetä turvaamaan alueellinen koskemattomuus sekä toiseksi kyetä puolustamaan koko valtakuntaa.²⁴ Ensimmäinen tehtävä oli hyvin pääosin rajavartiolaitoksen, meri- ja ilmavoimien vastuulla ja jälkimmäinen maavoimien.

Mietinnössä kertausharjoitusten pituutta ja koulutettavien määrää haluttiin lisätä, jotta alueellista puolustusjärjestelmää pystytään kunnolla toteuttamaan. Suomessa nähtiin, että vahvan puolustusvoiman avulla pystytään pitämään omaa uskottavuutta korkealla ja saamaan tukea poliittisiin neuvotteluihin. Jotta suoritevaatimukset olisivat toteutuneet, olisi kertausharjoitet-

²⁰ HE 2007/37, s.5.

²¹ Asevelvollisuuslaki (452/1950) 7§.

²² Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997, s.54.

²³ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997, s.54.

²⁴ Komiteanmietintö 1976:37, s.28.

tavien miesten vahvuus pitänyt olla 80 000 vuosittain.²⁵ Tähän määrään resurssit eivät kuitenkaan olisi riittäneet ja tavoitteeksi asetettiin 50 000 miestä vuoteen 1986 mennessä.²⁶ Vuosina 1980–1983 kertausharjoitettavien reserviläisten määrää pystyttiin nostamaan 3000 miehellä vuosittain komitean suositusten mukaisesti, mutta tämän jälkeen vuotuinen kasvu oli vain 1500 miestä. Tämä johtui pääasiassa siitä, ettei ollut käytettävissä tarpeeksi määrärahoja.²⁷ Vuonna 1986 koulutettiin 44 000 reserviläistä, joten 50 000 miehen vähimmäistavoitetta oltiin jäljessä 6000 miestä.

Suomalaisen kenttäarmeijan jako suoja- ja pääjoukkoihin oli peräisin jo ajalta ennen sotia. Tämä jako oli kuitenkin hämärtynyt sotien jälkeen, koska kaikki aselajit halusivat mahdollisimman paljon joukkoja suojajoukko kategoriaan parempien varusteiden toivossa. Suojajoukon koko oli kasvanut 370 000 mieheen, mutta varustus oli jäänyt puutteelliseksi.²⁸ Tähän ajatteluun haluttiin tehdä muutos 1980-luvun alussa. 1980-luvulla haluttiin voimavarat keskittää suojajoukkojen kouluttamiseen. Suojajoukot haluttiin varustaa ja kouluttaa hyvin, jotta näillä pystyttäisiin vastaamaan 1990-luvun vaatimuksiin. Katsottiin, että tärkeimmäksi tehtäväksi tulee asettaa alueen hyväksikäytön estäminen ja suojajoukot olivat tärkeimmässä osassa tätä tehtävää täytettäessä.²⁹ Niiden enimmäisvahvuus rajattiin 250 000 mieheen, jotta suorituskyky saataisiin parhaimmaksi.³⁰ Tiedossa oli kuitenkin, että luku olisi pitänyt olla alle 200 000, jotta luku olisi ollut käytettäviin varoihin nähden sopiva.³¹ Tämä tarkoitti samalla myös sitä, että tingittiin pääjoukkojen varustuksesta ja koulutuksesta.

1980-luvulla jatkettiin selvästi 1970-luvun linjaa, jolloin kenraalikunta oli sodankäynyttä. Kertausharjoitusten tarpeet määritettiin operatiivisten tarpeiden mukaan. Perusteet reserviläiskoulutuksen toteuttamiselle tulevat taloudellisesta tilanteesta ja lainsäädännöllisistä asioista. Muut vaatimukset tuli asettaa näihin lähtökohtiin.³² Lisäksi todettiin, että 600 000 miehen armeija ei ole yhtään liian suuri, jos sotaan joudutaan. Onhan Suomen pinta-ala suuri ja puolustettavaa riittää. Varustamisessa haluttiin keskittyä enemmänkin reservijoukkojen terävimpään kärkeen, eli suojajoukkoihin.³³ 1980-luvulla tiedostettiin, että ikäluokkien pieneneminen merkitsee käytettävissä olevan reservin määrän supistumista 600 000 mieheen 1990-luvulle tultaessa.³⁴ Ikäluokkien pienentymisestä huolimatta ei haluttu tinkiä uskottavasta puolustuk-

²⁵ Jalkaväen vuosikirja XVI 1985, s.44.

²⁶ Komiteanmietintö 1976:37, s.60.

²⁷ Komiteanmietintö 1986:23, s.27.

²⁸ Hägglund Gustav, Leijona ja kyyhky, s.105.

²⁹ Komiteanmietintö 1981:1, s.43.

³⁰ Komiteanmietintö 1981:1, s.44.

³¹ Hägglund Gustav, Leijona ja kyyhky, s.107.

³² Jalkaväen vuosikirja XVI 1985, s.51.

³³ Hägglund Gustav, Leijona ja kyyhky, s.106.

³⁴ Komiteanmietintö 1981:1, s.44.

sesta. Runsaan reservin nähtiin olevan tärkeimpiä osia Suomen uskottavaa puolustusta, minkä takia yleinen asevelvollisuus haluttiin säilyttää. Reservin avulla pystyttiin puolustuskapasiteetti pitämään alhaisena rauhan aikana, mutta sodan uhatessa kaikkien voimavarojen suuntaamisen hyökkäyksen torjuntaan. 1980-luvun lopulla väläyteltiin reservin kasvattamiseksi palvelukseen otettavien iän laskemisesta 20-vuodesta 19-vuoteen. Tällöin tuli esille myös naisten vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus.³⁵ Näistä ehdotuksista ei kuitenkaan pysyvää ratkaisua olisi tuolloin ollut löydettävissä, sillä ikäluokat pienenevät.

3.3 Tehtäväkohtaiset kertausharjoitukset

Tehtäväkohtaisissa harjoituksissa koulutus oli yleensä kurssimuotoista. Koulutuksessa annettiin tarvittava perus-, täydennys- tai jatkokoulutus tietyille eri joukkojen samaan tehtävään sijoitetuille avainhenkilöille. Peruskoulutuksella koulutettiin upseereita ja aliupseereita sellaisiin sodan ajan tehtäviin, joihin varusmiespalvelus ei anna perusteita. Täydennys- ja jatkokoulutus oli pääasiassa haastavimpia tehtäviä varten annettavaa koulutusta, joihin perusteet oli jo saatu varusmiespalveluksessa tai aikaisemmissa harjoituksissa. Tehtäväkohtaiset harjoitukset pyrittiinkin sijoittamaan mahdollisimman lähelle varusmiespalvelusajan loppumista. Tällöin asiat olivat vielä tuoreessa muistissa ja tarvittiin mahdollisimman vähän kertaavaa koulutusta.³⁶

Upseerien ja aliupseerien tehtäväkohtaisissa harjoituksissa johtajistoa koulutettiin joukkojen perustamiseen johtamiseen ja kouluttamiseen. Koulutuksen painopiste oli oman tehtävänalan toimintojen ja kouluttajakoulutuksen harjoittelussa. Tavoitteena olikin, että jokainen hallitsee oman tehtävänsä, tuntee sekä ylemmän että alemman johtoportaahan toiminnan sekä kykenee toimimaan yhteistyössä rinnakkaisten johtoportaiden kanssa.³⁷

Upseerien tehtäväkohtaisissa kertausharjoituksissa koulutettiin esikuntien operaatio- ja tiedusteluhenkilöstöä, pataljoonien esikuntien upseereita, jalkaväen yleis- ja paikallisjoukkojen eri yksikkötyyppien päälliköitä ja varapäälliköitä, eräitä itsenäisesti toimivien joukkueiden johtajia ja kranaatinheitinyksiköiden tulenjohtoportaiden johtajia. Aliupseerien tehtäväkohtaisissa kertausharjoituksissa koulutettiin pääasiassa komppanioiden vääpelit. Upseereille ja aliupseereille tehtäväkohtainen harjoitus annettiin lähtökohtaisesti vain kerran.³⁸

³⁵ Komiteanmietintö 1986:23, s.6-7.

³⁶ Tietoa maanpuolustuksesta 1988, s.89.

³⁷ Jalkaväen vuosikirja XVI 1985, s.46.

³⁸ Jalkaväen vuosikirja XVI 1985, s.46.

Miehistölle tehtäväkohtaisia harjoituksia järjestettiin 1980-luvulla kokeiluluontoisesti, ja ne eivät koskeneet läheskään kaikkia miehistön jäseniä. Miehistön tehtäväkohtaisissa kertausharjoituksissa koulutettiin joukon toiminnan kannalta ratkaisevassa asemassa olevia taistelijoita. Harjoitusten tavoitteena olikin kouluttaa tärkeimmille miehistön jäsenille omien tehtävien ja käyttöön annettujen välineiden hallitseminen itsenäisesti. Koulutuksen painopiste oli käytännön harjoittelussa. Miehistön tehtäväkohtaiset kertausharjoitukset pyrittiin järjestämään yleensä ennen varsinaista joukon harjoitusta. Tämä mahdollisti sen, että joukkojen harjoituksissa pystyttiin keskittymään kokonaisten joukkojen koulutukseen.³⁹

3.4 Joukkojen kertausharjoitukset

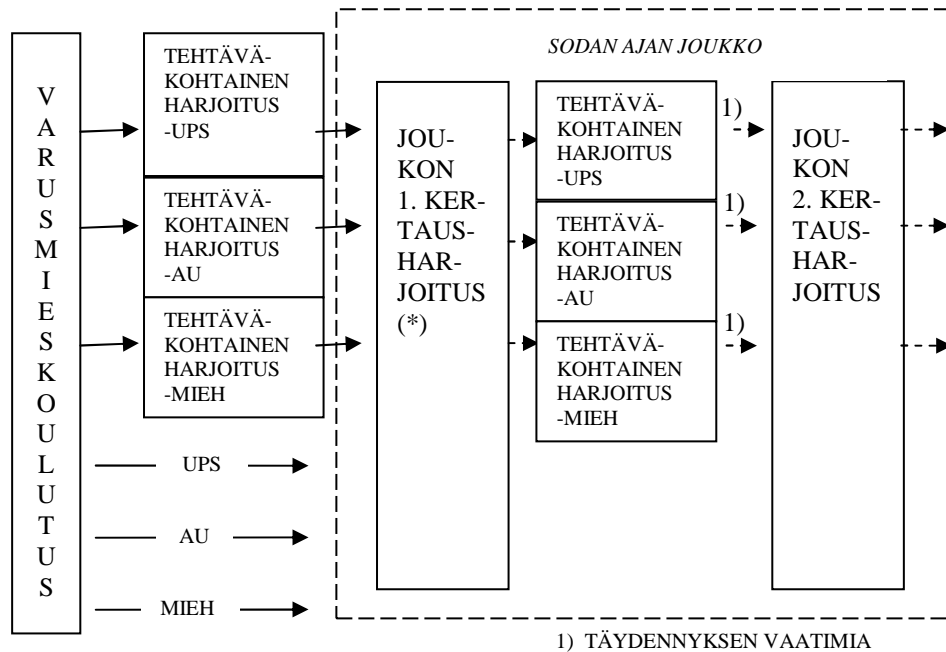
Joukkojen kertausharjoituksissa koulutettiin kokonaisia pataljoonia sodan ajan kokoonpanossa, ja esikuntien harjoitukset rinnastettiin monesti joukkojen harjoituksiin. 1990-luvulla alettiinkin yleisemmin puhua joukkojen ja esikuntien harjoituksista. Joukon kertausharjoitus jaettiin valmennusjaksoon ja sitä välittömästi seuraavaan itse joukon harjoitukseen. Valmennusjaksolla koulutettiin upseerit ja aliupseerit, jotta he selviävät mahdollisimman hyvin joukkokoulutusvaiheesta. Koulutuksen pääpaino olikin kouluttajakoulutuksen antamisessa. Valmennusjaksolla oli myös mahdollista toteuttaa miehistön tehtäväkohtaisia kertausharjoituksia. Valmennusjakson selkeänä tavoitteena voidaankin nähdä olleen, että joukon harjoitus saadaan toteutettua mahdollisimman tehokkaasti.⁴⁰

Tehokkuus oli merkittävässä roolissa myös siksi, että aikaa joukon harjoittamiseen ei ollut kuin keskimäärin seitsemän vuorokautta harjoitusta kohden. Seitsemästä päivästä kaksi päivää meni perustamiseen ja kotiuttamiseen, joten tehokkaita päiviä ei ollut kuin viisi. Ajan puutteen vuoksi koulutuksessa keskityttiin joukon ensimmäiseen tai todennäköisimmän tehtävän harjoitteluun.⁴¹

³⁹ Jalkaväen vuosikirja XVI 1985, s.47.

⁴⁰ Jalkaväen vuosikirja XVI 1985, s.48.

⁴¹ Tietoa maanpuolustuksesta 1992, s.78.

Kertausharjoitusten koulutusjärjestelmä (jalkaväen vuosikirja XVI s.47)

Reserviläisten kertausharjoitusten rakenne 1980 ja 1990 -luvulla

4. 1990-LUVUN MURROS

1990-luvulla kertausharjoitusten toteuttamista jatkettiin samalla kaavalla kuin 1980-luvullakin. Yksilöiden taitoja pyrittiin kehittämään tehtäväkohtaisissa harjoituksissa, mutta pääpaino pidettiin edelleen kokonaisten sodan ajan joukkojen harjoituksissa. 1990-luku on kuitenkin reservin koulutusjärjestelmän kehittymisen kannalta tärkeä vuosikymmen, koska silloin tuli mahdolliseksi käynnistää reservien koulutus vapaaehtoisuuden pohjalta.

Suomalaiset ovat olleet kautta aikain maanpuolustustahtoista kansaa. Talvi- ja jatkosota todistivat tämän käytännössä ja ne vahvistivat entisestään oman maan puolustamisen tärkeyttä. 1990-luvun alussa kertausharjoituskoulutuksissa ei pystytty saavuttamaan vaadittavaa tasoa kaikkien joukkojen kouluttamiseen, koska toimintamenoja oli laskettu entisestään. Vuonna 1991 kouluttamatta jääneiden reserviläisten kokonaisvaje oli jo lähes 100 000 miestä.⁴² 1990-luvulla kertausharjoituksia järjestettiin samalla rakenteella, kuin 1980-luvulla. Reserviläisille järjestettiin tehtäväkohtaisia ja kokonaisten sodan ajan joukkojen harjoituksia. Tuolloin tavoitteena pidettiin, että tärkeimmät sodan ajan joukot saataisi koulutettua viiden vuoden koulutusrytmillä. Harjoitusten keskipituutena pidettiin noin viittä vuorokautta.

⁴² Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997, s.58.

4.1 Sopimusten uudet tulkinnat

Suomen ja Neuvoliiton välille vuonna 1948 solmittu ystävyys, yhteistyö- ja avunantosopimus raukesi Neuvostoliiton hajottua. Tämän jälkeen Suomelle avautui entistä paremmat mahdollisuudet noudattaa puolueettomuuspolitiikkaa, kun varsinaisia velvoitteita ei enää ollut. Suomi alkoi tehdä enemmän yhteistyötä Euroopan maiden kanssa, tästä osoituksena esimerkiksi liittyminen Euroopan Unioniin vuonna 1995. Vaikka Euroopan Unionissa mukana oleminen ei takaa sotilaallisia turvatakuita, on sen katsottu tuovan silti yhteisvastuullista suojaa.⁴³

Helmikuussa 1947 allekirjoitettu Pariisin rauhansopimus rajasi Suomen puolustusvoimien toimintaa. Puolustusvoimien suurimmaksi kokonaisvahvuudeksi sopimuksen kolmannessa osassa oli määritetty yhteensä 41 900 miestä. Rajoitusten katsottiin koskevan sekä sodan, että rauhan aikaa. Puolustusvoimat oli ainut taho joka sai antaa sotilaallista koulutusta, joten niin sanottua vapaaehtoista kouluttautumista ei hyväksytty.⁴⁴ Todellisuudessa Pariisin rauhansopimuksesta ei muodostunut varsinaista estettä Suomen puolustusvoimien kehittämiseksi ja turvallisuuspolitiikan toteuttamiselle.⁴⁵ Saksan yhdistyttyä vuonna 1990 katsoi Suomi yksipuoleisesti, että Pariisin rauhansopimus on rauennut ja ilmoitti siitä uuden tulkinnan. Rauhansopimuksen kolmannen osan ei katsottu vastaavan Suomen asemaa, joten sen todettiin menettäneen merkityksensä. Tämä mahdollisti siis virallisesti vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen aloittamisen, jonka kehittäminen olikin keskeistä 1990-luvun kehityksessä.

4.2 Vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus

1990-luvun kenties merkittävin reservin koulutukseen vaikuttanut uudistus oli vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen käynnistäminen vuonna 1992. Pariisin rauhansopimus oli rajoittanut vuodesta 1947 lähtien koulutusjärjestelmän kehittämistä siten, että puolustusvoimiin kuulumattomille ei voitu antaa sotilaallista koulutusta. Puolustusvoimien enimmäisvahvuus oli myös erikseen määritelty.⁴⁶ Nämä rajoitteet poistuivat Pariisin rauhansopimuksen raukeamisen myötä.

Puolustusvoimista annetun lain 2§ oli alkuun puolustusvoimien ja maanpuolustusjärjestöjen yhteistoiminnan perusta. Tämän mukaan puolustusvoimien yhtenä tehtävänä oli ”edistää puo-

⁴³ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997, s.4.

⁴⁴ Pariisin rauhansopimus 1947.

⁴⁵ Komiteanmietintö 1971: A 18, s.23.

⁴⁶ Pariisin rauhansopimus 1947, artikkelit 13 ja 15.

lustustahtoa ja kansalaisten ruumiillista kuntoa kohottavaa toimintaa”.⁴⁷ Maanpuolustusjärjestöt aloittivat vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen kokeiluluontoisesti vuoden 1992 alusta, jolloin koulutukseen osallistui yhteensä noin 870 henkilöä.⁴⁸ Koulutuksen tavoitteena oli antaa tietoa turvallisuuspolitiikasta ja maanpuolustuksesta sekä lisätä yksilön turvallisuutta lisääviä taitoja. Vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus lähti liikkeelle kurssimuotoisena koulutuksena. Maanpuolustustyössä oli alkuun mukana lukuisia järjestöjä, jotka antoivat koulutusta 15 vuotta täyttäneille Suomen kansalaisille. Vapaaehtoisen maanpuolustuksen koulutusorganisaatiota tarkastettiin vuonna 1993, jolloin nämä järjestöt yhdessä perustivat Maanpuolustuskoulutus ry-nimisen yhdistyksen. Yhdistyksen tarkoituksena on ollut antaa valmiuksia arkipäivän vaaratilanteisiin ja poikkeusoloja varten.

Puolustusvoimat on tukenut alusta asti vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta materiaalisella ja koulutuksellisella avulla.⁴⁹ Vapaaehtoiselle koulutukselle haluttiin merkittävämpi asema puolustusjärjestelmässä, joten 2§:ää muutettiin vuonna 1994 osaksi selkiyttämään puolustusvoimien linjaa. Lakiin puolustusvoimista lisättiin kohta 5 a), jonka mukaan tehtävänä on tukea vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta siten kuin siitä asetuksella säädetään taikka puolustusministeriön tai asian laadun mukaan pääesikunnan päätöksellä määrätään sekä muutoinkin edistää maanpuolustustahtoa ja kansalaisten ruumiillista kuntoa kohottavaa toimintaa.⁵⁰

Vuoden 1950 asevelvollisuuslain mukaan kertausharjoitusten lisäksi voidaan reservissä oleville asevelvollisille antaa mahdollisuus suorittaa vapaaehtoisia harjoituksia puolustusvoimissa.⁵¹ Vuonna 1994 puolustusministeriö antoi päätöksen vapaaehtoisista harjoituksista (236/1994), jolla selkiytettiin vapaaehtoisten harjoitusten toteuttamista asevelvollisuuslain pohjalta. Vapaaehtoiset harjoitukset määriteltiin siten, että ne ovat puolustusvoimien harjoituksia, joita järjestetään käytettävissä olevien voimavarojen ja puolustusvoimien tarpeen mukaisesti asevelvollisten kouluttamiseksi sodan ajan tehtäviin.⁵² Puolustusvoimat siis antaa koulutusta vapaaehtoisissa harjoituksissa, joihin kutsutaan yleensä ainoastaan sodan ajan tehtäviin sijoitettuja reserviläisiä. Vapaaehtoisilla harjoituksilla on tärkeä merkitys, koska niillä täydennetään joukkojen kertausharjoituksia. Toisin sanoen vapaaehtoisia harjoituksia voidaan verrata lähes täysin kertausharjoituksiin, koska niitä järjestetään suunnitelmallisesti täydentämään varsinaisia kertausharjoituksia etenkin perustamisorganisaation joukkojen tärkeimmän

⁴⁷ Laki puolustusvoimista (402/1974), 2§.

⁴⁸ Vapaaehtoisen maanpuolustustyön asemaa Suomen puolustusjärjestelmässä selvittäneen työryhmän mietintö, Puolustusministeriö 1995, s.2-3.

⁴⁹ Vapaaehtoisen maanpuolustustyön asemaa Suomen puolustusjärjestelmässä selvittäneen työryhmän mietintö, Puolustusministeriö 1995, s.2.

⁵⁰ Laki puolustusvoimista annetun lain 2 §:n muuttamisesta (740/1994)

⁵¹ Asevelvollisuuslaki (452/1950) 7§:n 3 momentti.

⁵² Ohje vapaaehtoisten harjoitusten toimeenpanosta, PE, asevelvollisuusosasto, 1994, s.1.

henkilöstön osalta. Puolustusvoimat osallistuu kuitenkin myös Maanpuolustuskoulutus ry:n toimeenpanemien kurssien sotilaallisiin jaksoihin.⁵³

Yleisesti vapaaehtoisella maanpuolustusjärjestelmällä tarkoitetaan ”niiden vapaaehtoisten organisaatioiden ja toimintojen kokonaisuutta, joiden kautta edistetään maanpuolustuksen tavoitteita.”⁵⁴ 1990-luvun lopulla vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestelmä muotoutui kattamaan alleen puolustusvoimien tarjoamat vapaaehtoiset harjoitukset, Maanpuolustuskoulutus ry:n kurssit sekä muun omaehtoisen toiminnan paikallisosastoissa ja reserviyksiköissä.

Vapaaehtoisen maanpuolustustyön kautta pystytään ennen kaikkea tukemaan puolustusvoimien toimintaa. Puolustusvoimien jatkuvan resurssipulan vuoksi ei ole pystytty toteuttamaan kaikkia suunniteltuja kertaus- ja maastoharjoituksia. Vapaaehtoisella maanpuolustuskoulutuksella pystytään ainakin osin paikkaamaan ja täydentämään tätä koulutusvajetta. Puolustusvoimien kannalta vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus on muutenkin tärkeää, koska sillä pystytään pitämään esimerkiksi kansalaisten maanpuolustushenkeä korkealla.⁵⁵ Vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus lähtikin hyvin käyntiin 1990-luvulla ja jo vuonna 1997 koulutukseen osallistui 25 000 henkilöä. Vuonna 1996 tehdyn tutkimuksen mukaan 85 % piti vapaaehtoista maanpuolustustyötä tarpeellisena.⁵⁶ Vaikka kertausharjoituksissa koulutetaankin pääosa sodan ajan joukoista, on silti selvää, että vapaaehtoisella maanpuolustuskoulutuksella on ollut myönteinen vaikutus yleiseen reservin koulutustasoon ja maanpuolustustahtoon.

Vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus ei ole muuttanut puolustusvoimien asemaa koulutuksen antajana. Haluttiin edelleen, että puolustusvoimat johtaa aseiden, asejärjestelmien käyttöön ja sotilaallisten yksiköiden muodostamiseen tähtäävät harjoitukset.⁵⁷ Puolustusvoimien tärkeänä tehtävänä on aina ollut pitää korkealla uskottavaa puolustusta ja huolehtia itse oman maan puolustamisesta. Vapaaehtoinen maanpuolustus on lisännyt puolustusvalmiutta koko maassa, koska siitä on tullut koko kansan asia. Vaikka keskustelua vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta käydään suhteellisen vähän, on se silti muuttanut kansalaisten asenteita maanpuolustusta kohtaan. Vapaaehtoisen toiminnan kautta mukana voivat olla miesten lisäksi niin naisia kuin nuoriakin. Vapaaehtoista maanpuolustusta on kehitetty koko ajan enenevässä määrin vastaamaan koulutuksen todellisia tarpeita. 1990-luvun alussa vapaaehtoistoimintaan perustuvat järjestöt halusivat jäsenilleen toimintaa, koska se oli vihdoinkin mahdollista Pariisin rauhan-

⁵³ Vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestelmä, PEasev-os, PAK 3:10, 1996, s.5.

⁵⁴ Vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestelmä, PEasev-os, PAK 3:10, 1996, s.1.

⁵⁵ Niemi Juha, Vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen tarve ja kehittämismahdollisuudet puolustusvoimien kannalta katsottuna, diplomityö 1995, s.21–22.

⁵⁶ Vapaaehtoisen maanpuolustusjärjestelmän kehittäminen, Simolan työryhmätyö, puolustusministeriö 1998, s.1

⁵⁷ Vapaaehtoisen maanpuolustustyön asemaa Suomen puolustusjärjestelmässä selvittäneen työryhmän mietintö, Puolustusministeriö 1995, s.2.

sopimuksen uuden tulkinnan myötä. Nykyään vapaaehtoinen maanpuolustustoiminta on koulutustyötä, jolla pyritään kohottamaan kansalaisten käytännön tietoja ja taitoja sekä kehittämään sodan ajan joukkojen valmiutta.

5. KEHITYS 2000-LUVULLA

Sodankäynnin muutos, kehittyvä teknologia ja kansainvälinen yhteistoiminta linjasi Suomen puolustusvoimien kehitystä 2000-luvulla.⁵⁸ 2000-luvun kehityksen näkyvimpiä osia on ollut puolustusvoimien sodan ajan joukkojen vahvuuden pienentäminen. Vuonna 1997 sodan ajan joukkojen vahvuus oli vielä 530 000 henkilöä, kun vuoden 2008 lopussa se on 350 000 henkilöä.⁵⁹ Tämä jo osaltaan kertoo, että muutoksia uhkakuvissa ja sodankuvassa on tapahtunut. Kylmän sodan ajan puolustusvoimien koulutuksen tärkein tehtävä oli varautua laajamittaiseen sodankäyntiin ja mahdollistaa koko maan puolustaminen suurella reservillä. 2000-luvulle tultaessa koko maan ja kansan puolustaminen on edelleen ollut puolustusvoimien tärkeimpiä tehtäviä. Laajamittaisen sodan mahdollisuus on vähentynyt kuitenkin selvästi. Voimavaroja on alettu suunnata jo 2000-luvun alusta asti strategisen iskun ennalta ehkäisy- ja torjuntakyvyn saavuttamiseen.⁶⁰

Suomen puolustusratkaisu on aina perustunut uskottavaan kansalliseen puolustuskykyyn. Uhkakuvien muuttuessa on Suomenkin ollut pakko priorisoida puolustusvoimien toimintaa. Tämä on johtanut siihen, että sodan ajan joukkoja vähennetään ja resursseja suunnataan joukkojen parempaan varustamiseen. Nykypäivänä Suomen puolustuskyky ja sen tehokkuus perustuu ensisijaisesti henkilöstön ja joukkojen hyvään koulutukseen ja suorituskyykyyn, sekä määrällisesti ja laadullisesti riittävään ajanmukaiseen sotavarustukseen.⁶¹

Vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus vakiinnutti paikkansa 2000-lukuun mennessä yhtenä tärkeänä tekijänä reservin kouluttamisessa. Kertausharjoitukset eivät ole kokeneet 2000-luvullakaan mitään rakenteellisia muutoksia. Koulutuksen voidaan nähdä kuitenkin yleisesti kehittyneen, koska nykyään pystytään tarjoamaan tärkeimmille joukoille kertausharjoitusten lisäksi vapaaehtoisia harjoituksia sekä Maanpuolustuskoulutusyhdistys tarjoaa reserviläisille avoimia kursseja. 2000-luvun tärkeimpiä muutoksia on ollut vapaaehtoiselle maanpuolustukselle säädetty oma laki ja asevelvollisuuslain uudistaminen.

⁵⁸ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004, s.97.

⁵⁹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001, Valtioneuvoston selonteko VNS 2/2001, s.85.

⁶⁰ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001, Valtioneuvoston selonteko VNS 2/2001, s.40.

⁶¹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004, s.98.

5.1 Asevelvollisuuslain uudistus

Asevelvollisuuslakia ajanmukaistettiin perustuslain vaatimukset täyttäväksi ja toimivammaksi vuonna 2007 kokonaisuudistuksella. Uudistuksen yhteydessä todettiin, että kertausharjoituksia koskevilta osin laki oli pääosin ajan tasalla. Kertausharjoitusten tarkoitus vastasi vuoden 1950 asevelvollisuuslaissa säädettyä, joskin siihen lisättiin mahdollisuus sotilaallisen valmiuden joustavaan kohottamiseen kertausharjoitusten avulla.⁶² Lain keskeisempänä uudistuksena kertausharjoituksia koskien oli, että varsinaisten kertausharjoitusvuorokausien lisäksi reserviläisiä voidaan määrätä kertausharjoitukseen suostumuksensa mukaisesti silloin, kun hän on puolustusvoimille välttämätön joukon johtamisessa ja kouluttamisessa. Tämän vapaaehtoisen kertausharjoituksen pituudeksi esitettiin 10 harjoituspäivää, mutta puolustusvaliokunnan esityksestä päädyttiin 20 vuorokauden koulutuskattoon.⁶³ Tämä osoittaa, että erityisesti reservin avainhenkilöstön koulutus on pysynyt puolustusvoimille tärkeänä ja vapaaehtoisuutta on hattu hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti. Uudistuksen yhteydessä aiemmin asevelvollisuuslakiin sisältynyt sääntely vapaaehtoisista harjoituksista irtautui lakiin vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta.

Lisäksi uudistuksessa lakiin lisättiin 79§:ssä mahdollisuus määrätä reserviläisiä palvelukseen tilanteissa, jotka eivät varsinaisesti ole maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä, mutta kuuluvat puolustusvoimien lakisääteisiin tehtäviin. Tällaisia tilanteita ovat mahdolliset suuronnettomuudet ja muut vakavat tilanteet.⁶⁴ Tehtäviin voidaan määrätä vain palveluksessa olevia reserviläisiä ja palvelus rinnastuisi kertausharjoituksiin. Päätöksen tekisi tasavallan presidentti valtioneuvoston esityksestä.

5.2 Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta

Kun laajamittainen vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus kehittyi 1990-luvulla, kävi ilmi, että on tarvetta säätää laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta. Vapaaehtoistoiminnan laajentuminen ja puolustusvoimien rakennemuutos johti siihen, että laki puolustusvoimista ei enää riittänyt pitämään koulutuksen kenttää tarpeeksi selkeänä. Näin ollen vuonna 2007 vapaaehtoista maanpuolustusta koskeva sääntely koottiin ja uudistettiin kokonaisuudistuksessa lakiin vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta (556/2007). Lain vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta

⁶² Asevelvollisuuslaki (1438/2007), 48§.

⁶³ PuVM 1/2007, s.12.

⁶⁴ Tällaisia tilanteita olisivat valmiuslain (1080/1991) 2§ mukaiset poikkeusolot, suuronnettomuus tilanteet ja hyvin laajalle levinneen tartuntataudit.

tarkoituksena on kehittää kansalaisten ja viranomaisten valmiuksia poikkeusoloissa, sekä edistää maanpuolustuskykyä.⁶⁵ Laissa selkeytettiin vapaaehtoisen maanpuolustuksen organisoimista. Puolustusministeriö vastaa yhdessä pääesikunnan kanssa vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta. Puolustusvoimat antaa sotilaallista koulutusta järjestämällä harjoituksia tai hankkimalla palveluita Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä.

Laissa määriteltiin puolustusvoimien tarjoamat vapaaehtoiset harjoitukset entistä selvemmin. Lain mukaan vapaaehtoisissa harjoituksissa pidetään yllä varusmiespalveluksen aikana saatuja sotilaallisia tietoja ja taitoja, koulutetaan asevelvollisia vaativampiin tehtäviin, perehdytetään asevelvolliset sotilaallisessa maanpuolustuksessa tapahtuneisiin muutoksiin sekä harjoitetaan joukkokokonaisuuksia niille suunnitelluissa kokoonpanoissa.⁶⁶

5.3 Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen tarjoama koulutus

Maanpuolustuskoulutusyhdistys (MPK) on valtakunnallinen koulutusorganisaatio, joka perustettiin vuonna 1993. MPK tarjoaa koulutusta sekä reserviläisille että tavallisille kansalaisille. MPK:n alkuvuosina antama koulutus oli lähinnä kurssimuotoista ja osallistujamäärät pieniä. MPK kehittyi selkeäksi rauhan ajan koulutusorganisaatioksi, jolla ei ole kriisiajan tehtäviä. 2000-luvulla tämä vastuujaako saatiin selkeämmäksi.⁶⁷

Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta oli tärkeä MPK:lle. Lain myötä Maanpuolustuskoulutus ry muuttui julkisoikeudelliseksi yhdistykseksi. Tärkeimmäksi tehtäväksi MPK:lle tuli järjestää vapaaehtoiseen maanpuolustukseen kuuluvaa sotilaallista koulutusta ja sotilaallisia valmiuksia palvelevaa koulutusta sekä vapaaehtoista maanpuolustusta koskevaa tiedotusta ja valistusta.⁶⁸ Tämä vahvisti MPK:n roolia puolustusvoimien reservien kouluttajana. Koulutus tukee merkittävällä tavalla puolustusvoimien sodan ajan joukkojen kouluttamista ja suorituskyvyn ylläpitoa. Tällä hetkellä vapaaehtoiseen maanpuolustukseen kuuluu selkeästi kolme eri osa-aluetta, jotka ovat puolustusvoimien vapaaehtoiset harjoitukset, MPK:lta tilattavat koulutustapahtumat ja MPK:n järjestämät sotilaallisia valmiuksia palvelevat koulutustapahtumat. Lisäksi uusi laki antaa osaaville reserviläisille mahdollisuuden hakeutua, kouluttautua ja sitoutua entistä vaativampiin kouluttaja- ja johtajatehtäviin.

⁶⁵ Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta (556/2007), s.1

⁶⁶ Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta (556/2007), s.3

⁶⁷ Penttinen, Risto, Entä nyt, MPK?, Suomen sotilas 1/2000, s.18.

⁶⁸ Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta (556/2007), s.1.

Puolustusvoimat vastaa edelleen sodan ajan joukkojen tuotannosta ja koulutuksesta sekä joukkokohtaisesta koulutuksesta. Lain vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta ansiosta ja tiiviin yhteistyön Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen kanssa on puolustusvoimien entistä helpompi tilata tarvitsemaansa koulutusta. MPK vastaa osaltaan yhdessä puolustusvoimien kanssa myös maakuntajoukkojen koulutuksesta.

5.4 Maakuntajoukot

Vuonna 2003 valmistui vapaaehtoisen maanpuolustuksen tavoitteiden ja kehitystarpeiden selvitystyö. Tämä selvitystyö tutki mahdollisuuksia kehittää vapaaehtoista maanpuolustusta. Nähtiin, että on selkeä tarve lisätä vapaaehtoista toimintaa, koska maanpuolustus koetaan koko kansan asiana. Kertausharjoituksilla ei pystytä tarjoamaan koulutusta kaikille halukkaille, vaan koulutus rajautuu lähinnä puolustusvoimien tarpeita vastaavaksi. Reservin koulutusjärjestelmää haluttiin kehittää siihen suuntaan, että kaikilla halukkailla olisi mahdollisuus vapaaehtoisesti ylläpitää, kehittää ja täydentää osaamistaan sodan ajan tehtävissään.⁶⁹

Maakuntajoukkojen perustaminen oli osa vapaaehtoisen maanpuolustuksen kehittämistä. Puolustusjärjestelmän parantamiseksi haluttiin perustaa maakuntajoukot, koska sen nähtiin täydentävän reservin koulutusjärjestelmää ja parantavan sodan ajan reservin osaamistasoa.⁷⁰ Maakuntajoukot ovat osa alueellisia joukkoja, joiden kokonaisvahvuus on 250 000 henkilöä.

Maakuntajoukkojen toimintakettä on monipuolinen. Niillä voidaan nähdä olevan useita tehtäviä. Kenties tärkeimpänä päämääränä on parantaa puolustusvoimien paikallis- ja alueellisten joukkojen suorituskykyä ja yksittäisten asevelvollisten sotilaallisia taitoja. Lisäksi maakuntajoukoilla voidaan antaa tukea siviiliviranomaisten valmiustehtäviin sekä antaa kansalaisille mahdollisuus hankkia valmiuksia poikkeusoloja varten sekä saada tehtäviä paikallispuolustukseen liittyen.⁷¹ Puolustusvoimat johtaa maakuntajoukkojen toimintaa olemassa olevan alueellisen johtamisjärjestelmänsä kautta. Maakuntajoukkojen toiminta ei olisi mahdollista ilman hyvää maanpuolustushenkeä. Sodan ajan joukkojen supistaminen jättää reserviin motivoitunutta ja ammattitaitoista henkilöstöä, joita pyritään hyödyntämään maakuntajoukoissa.

⁶⁹ Vapaaehtoisen maanpuolustuksen tavoitteiden ja kehittämistarpeiden selvitystyö 2003, Loppuraportti, Pääesikunta, Asevelvollisuusosasto 453/9.3/D/I/3.11.2003, s.5.

⁷⁰ Vapaaehtoisen maanpuolustuksen tavoitteiden ja kehittämistarpeiden selvitystyö 2003, Loppuraportti, Pääesikunta, Asevelvollisuusosasto 453/9.3/D/I/3.11.2003, s.16.

⁷¹ Vapaaehtoisen maanpuolustuksen tavoitteiden ja kehittämistarpeiden selvitystyö 2003, Loppuraportti, Pääesikunta, Asevelvollisuusosasto 453/9.3/D/I/3.11.2003, s.23.

Maakuntajoukot vastaavat osaltaan muuttuneeseen turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen. Maakuntajoukoilla pystytään parantamaan paikallispuolustuksen suorituskykyä ja hyödyntämään kotiseututuntemusta. Rauhan aikana ne kuitenkin vastaavat ennen kaikkea puolustusvoimien toiseen tehtävään, joka on lain puolustusvoimista (11.5.2007/551) 2§:n mukaan muiden viranomaisten tukeminen.

5.5 Reservin koulutus

Yleisellä asevelvollisuudella pystytään takaamaan Suomelle 350 000 vahvuinen sodan ajan joukko myös 2010- luvulla. Operatiivisten joukkojen vahvuus on 100 000 henkilöä ja alueellisten joukkojen vahvuus 250 000 henkilöä. Operatiivisiin joukkoihin on sijoitettuna pääasiasa alle 35-vuotiasta henkilöstöä. Kertausharjoituksilla pyritään ylläpitämään näiden operatiivisten joukkojen ja tärkeimpien alueellisten joukkojen suoritustaso korkealla. Kertausharjoitusten painopiste on siis ylläpitää tärkeimpien joukkojen tiedot ja taidot varusmiespalveluksen jälkeen noin 10–15 vuotta. Niin operatiivisten kuin alueellistenkin joukkojen suorituskykyä pyritään parantamaan lisäksi vapaaehtoisella maanpuolustuskoulutuksella.⁷²

2000-luvun kertausharjoituksiin liittyvä suurin muutos oli joukon rungon harjoitusten lisääminen. Näiden harjoitusten tarkoituksena on ylläpitää runkohenkilöstön ammattitaito, eikä niinkään harjoitella joukon ensimmäistä tehtävää varten. Osalle reserviläisiä järjestetään myös harjoituksia, joissa he pääsevät harjoittelemaan yhtä aikaa heidän sodan ajan joukkoonsa koulutettavien varusmiesten kanssa.⁷³ Suuresta muutoksesta järjestelmä tasalla ei ole tässäkään kysymys. Runkohenkilöstön harjoitukset ovat samantyyppisiä kuin tehtäväkohtaiset harjoitukset, mutta vai valikoiduille henkilöille. Suurin vaikutus muutoksella on reservin avainhenkilöiden koulutus- ja ammattitaidon kohoamiseen.

Nykyisin joukot jaetaan SIETO- ja ALTO-joukkoihin. SIETO-joukkojen tehtävänä on strategisen iskun ennaltaehkäisy ja torjunta ja ALTO-joukkojen tärkein tehtävä on pitää yllä alueiden valtaamiseen pyrkivän hyökkäyksen torjuntavalmius. SIETO-joukkojen suorituskykyä ylläpidetään yksiköiden kertausharjoituksilla ja ALTO-joukkojen kertausharjoitusten tärkein tehtävä on suorituskyvyn luominen.⁷⁴

⁷² Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004, s.112.

⁷³ Envall, Olli, Joukkotuotanto sodan ajan joukkojen koulutusmenetelmänä, s.37

⁷⁴ Envall, Olli, Joukkotuotanto sodan ajan joukkojen koulutusmenetelmänä, s.67

2000-luvulla on tarkoitus kouluttaa kertausharjoituksissa noin 25 000 – 30 000 henkilöä. Kertausharjoitusten päätehtävänä on ylläpitää ja kehittää puolustusvalmiutta, sekä turvata puolustusjärjestelmän toimintavalmius. Lähes yhtä tärkeää on kuitenkin se, että kertausharjoitusten avulla saadaan pidettyä maanpuolustustahtoa korkealla.⁷⁵

5.6 Reservin päällystön koulutus

Yleisesti reservin päällystön koulutus voidaan jakaa varusmiesaikana annettavaan peruskoulutukseen sekä myöhempään jatko- ja täydennyskoulutukseen. Jatko- ja täydennyskoulutuksella tarkoitetaan kertausharjoituksessa ja vapaaehtoisessa toiminnassa annettavaa koulutusta. Vuoteen 2006 asti upseerin akateemisen koulutusohjelman perusopintojen suorittaminen laskettiin myös jatko- ja täydennyskoulutukseksi.⁷⁶ Nykyään perusopintojen suorittaminen ei ole enää koulutusuudistuksen vuoksi mahdollista, vaan se on korvattu ammattialiupeeerikoulutuksella. Tämä nostaa reservin päällystön koulutustasoa entisestään, koska ammattialiupeereille järjestettävä koulutus on käytännönläheisempää, kuin perusopintojen suoritus. Lähes poikkeuksetta myös siviilistä tapahtuva koulutus lisää valmiuksia sodan ajan johtamiseen. Reservin päällystön koulutuksen tarkoituksena on tuottaa riittävä määrä reservin johtajia sodan ajan joukkoihin sijoitettavaksi sekä rauhanturvaamistoiminnan tarpeisiin.⁷⁷

2000-luvun alussa reservin päällystön koulutukseen alettiin kiinnittää enemmän huomiota kuin ennen. Haluttiin tehostaa päällystölle tarjottavaa koulutusta, koska sodan ajan joukoissa he ovat kaikkein merkittävimmässä asemassa. Haasteena reservin päällystön koulutuksessa on saada kertausharjoitusten poissaolot kuriin. Poissaoloista johtuen hyvin koulutettua päällystöstä jää vaille ylläpitävää koulutusta ja tämän vuoksi heidän jatkosijoittaminen vaikeutuu.⁷⁸

⁷⁵ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004, s.115.

⁷⁶ Reservin päällystön täydennyskoulutusjärjestelmä, Pääesikunta Asevelvollisuusosasto, Raportti 275/9.3/D/I(31), 30.8.2001, s.5-6.

⁷⁷ Reservin päällystön täydennyskoulutusjärjestelmä, Pääesikunta Asevelvollisuusosasto, Raportti 275/9.3/D/I(31), 30.8.2001, s.4.

⁷⁸ Reservin päällystön täydennyskoulutusjärjestelmä, Pääesikunta Asevelvollisuusosasto, Raportti 275/9.3/D/I(31), 30.8.2001, s.8.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää miten reservin koulutusjärjestelmä on muuttunut ja mitkä tekijät tähän kehittymiseen ovat vaikuttaneet. Reservin koulutukselle luotiin perusteet itsenäistymisen jälkeisinä vuosina, jolloin reserviläisten kouluttaminen aloitettiin ensin tehtäväkohtaisissa harjoituksissa ja 1930 luvulla mukaan tulivat myös joukkojen ja esikuntien harjoitukset. Tästä eteenpäin 1990-luvun alkuun asti puhuttiin ainoastaan kertausharjoituksista, joita järjestettiin tehtävä- ja joukkokohtaisesti. Tämä muodosti reserviläisille annettavan sodan ajan koulutuksen, eli reservin koulutuksen perustan. Voidaankin todeta, että tämä kertausharjoitusten järjestämisen perusluonne on järjestelmätasolla säilynyt samanlaisena läpi itsenäisyyden ajan nykypäivään saakka.

1980-luvulla kertausharjoituksia pyrittiin kasvattamaan ja kasvatettiin miehistömäärällä mitattuna, mutta itse kertausharjoitusjärjestelmä ja rakenne, jolla harjoitukset toteutettiin, ei muuttunut. Kertausharjoitusmäärien kasvattaminen perustui näkemykseen alueellisen puolustusjärjestelmän tärkeydestä, ja samalla se osaltaan vahvisti tätä vakiintunutta ajattelumallia. Resurssien rajallisuus heijastui kuitenkin läpi 1980-luvun kertausharjoitusten toteuttamiseen.

On huomattava, että käsitteenä koulutusjärjestelmä ei nykymuodossaan 1990- ja 2000-luvulle tultaessa enää kata alleen pelkkiä kertausharjoituksia, vaan kaikkien niiden eri koulutusmuotojen kokonaisuuteen, joilla kehitetään ja edistetään reserviläisten maanpuolustuskykyä. Nykymuodossaan koulutusjärjestelmä kattaa tällöin kertausharjoitusten lisäksi, puolustusvoimien vapaaehtoiset harjoitukset, sodan ajan joukkojen vapaaehtoistoiminnan sekä Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä tilattavan sotilaallisen koulutuksen. Tällaisessa muodossa reservin koulutusjärjestelmän kehittyminen on mahdollistunut vasta Pariisin rauhasopimuksen raukeamisen myötä, 1990 luvun alusta lähtien. Tämä kehitys on virallisessa muodossaan täten siis suhteellisen viimeaikaista, mutta toisaalta alettuaan kehittynyt johdonmukaisesti ja aktiivisesti. Voidaan todeta, että tätä vapaaehtoisuuden merkitystä korostaa myös se, että sitä koskien on katsottu tarpeelliseksi selkiyttää ja luoda yksityiskohtaisempaa laintasoista säätelyä laissa vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta. Kyseinen laki korosti myös Maanpuolustuskoulutus ry:n merkitystä vapaaehtoisuuteen pohjautuvassa koulutuksessa täsmentämällä sen tehtäviä, selkiyttämällä vastuujakoa sekä muuttamalla sen aseman julkisoikeudelliseksi yhdistyksesi.

Tutkittavalla ajanjaksolla reservin koulutusjärjestelmän kehittymiseen selvästi merkittävimmin vaikuttanut tekijä on ollut vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen käynnistäminen.

Vapaaehtoisuuden kautta reservin koulutukseen on saatu mukaan uusia elementtejä, kuten puolustusvoimien järjestämät vapaaehtoiset harjoitukset ja reserviläisten sitoutuminen maakuntajoukkojen toimintaan. Tämän reservin vapaaehtoisuuteen perustuvan järjestelmän luomisen voidaan katsoa olleen mahdollista suomalaisten vankan maanpuolustustahdon takia. Edelleen reserviläisten halukkuus osallistua vapaaehtoiseen toimintaan on edesauttanut sitä, että vapaaehtoisesta maanpuolustuskoulutuksesta on tullut kertausharjoitusten ohella tärkein reserviläisten koulutusta edistävä tekijöistä.

Kertausharjoitusjärjestelmä ja vapaaehtoisuuteen perustuvat koulutusmuodot, jotka muodostavat reservin koulutusjärjestelmän kokonaisuuden, ovat nykyisin selvästi kytköksissä toisiinsa; joiltakin osin ne jopa ovat päällekkäisiä. Tässä kokonaisuudessa olisi luonnollista ajatella, että kummankin näiden osa-alueen kehittäminen vaikuttaa tai heijastuu toisiinsa. Tätä vasten on merkillepantavaa, että kertausharjoitusjärjestelmän puolella ei ole tapahtunut merkittävää kehitystä, kun taas vapaaehtoisen maanpuolustuksen puolella kehitys on ollut jopa yllättävän laajamittaista ja nopeaa. Tällöin voidaan jopa kysyä, onko reservin koulutusjärjestelmän kehittämisessä keskitytty vapaaehtoisuuteen siinä määrin, että se on vähentänyt kertausharjoitusjärjestelmän kehittämistä?

LÄHTEET

LAIT JA ESITYÖT

Asevelvollisuuslaki (452/1950)

Asevelvollisuuslaki (1438/2007)

Hallituksen esitys Eduskunnalle asevelvollisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (2007/37)

Laki asevelvollisuuslain voimaantamisesta (271/1922)

Laki puolustusvoimista (402/1974)

Laki puolustusvoimista annetun lain 2 §:n muuttamisesta (740/1994)

Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta (2007/556)

Pariisin rauhansopimus 1947, saatettu voimaan Suomessa asetuksella (20/1947) ”Asetus Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton, Yhdistyneen Kuningaskunnan, Australian, Etelä-Afrikan Unionin, Intian, Kanadan, Tšekkoslovakian, Ukrainan Sosialistisen Neuvostotasavallan, Uuden Seelannin sekä Valko-Venäjän Sosialistisen Neuvostotasavallan välisen rauhansopimuksen voimaansaattamisesta.”

MIETINNÖT JA SELONTEOT

Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997, VNS 1/1997

Kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö, Komiteanmietintö (1981:1)

Parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö, Komiteanmietintö (1971: A 18)

Parlamentaarisen puolustustoimikunnan lausunto puolustusministeriön hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnitelmasta vuosille 1987–1991, Komiteamietintö (1986:23)

Puolustusvaliokunnan mietintö (1/2007)

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001 VNS 2/2001 vp

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004

Toisen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö, Komiteamietintö (1976:37)

Vapaaehtoisen maanpuolustusjärjestelmän kehittäminen, Simolan työryhmätyö, puolustusministeriö 1998

Vapaaehtoisen maanpuolustustyön asemaa Suomen puolustusjärjestelmässä selvittäneen työryhmän mietintö, Puolustusministeriö 1995

PUOLUSTUSVOIMIEN OHJEISTUS

Ohje vapaaehtoisten harjoitusten toimeenpanosta, PE, asevelvollisuusosasto, 1994

Reservin osaamisen kehittäminen puolustusvoimissa ohje pehojek-pehenkos

Reservin päällystön täydennyskoulutusjärjestelmä, Pääesikunta Asevelvollisuusosasto, Raportti 275/9.3/D/I(31), 30.8.2001

Vapaaehtoisen maanpuolustuksen tavoitteiden ja kehittämistarpeiden selvitystyö 2003, Loppuraportti, Pääesikunta, Asevelvollisuusosasto 453/9.3/D/I/3.11.2003

Vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestelmä, PEasev-os, PAK 3:10, 1996

MUUT LÄHTEET

Envall, Olli, Joukkotuotanto sodan ajan joukkojen koulutusmenetelmänä. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos. Edita Prima Oy, Helsinki 2009

Hägglund Gustav, Leijona ja kyyhky, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 2006

Niipola Harri, Kertausharjoitusjärjestelmämme kehittyminen, diplomityö 1985

Niemi Juha, Vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen tarve ja kehittämismahdollisuudet puolustusvoimien kannalta katsottuna, diplomityö 1995

Penttinen, Risto, Entä nyt, MPK?, Suomen sotilas 1/2000

Rimpi Kari, Jalkaväen reserviläiskoulutus, teoksessa Rimpi Kari, Rusama Sakari, Jalkaväen vuosikirja XVI 1985 sivut 43–52. Julkaisija ja kustantaja Jalkaväen säätiö

Syrjö, Veli-Matti, Karjalainen, Mikko, Elfvengren, Eero, Suomen puolustusvoimat 1944–1974. Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos, Werner Söderström Osakeyhtiö 2006.

Tietoa maanpuolustuksesta, maanpuolustus turvallisuuspolitiikan osana, Pääesikunnan koulutusosaston julkaisu, Helsinki 1988. Gummerus Kirjapaino oy

Tietoa maanpuolustuksesta, maanpuolustus turvallisuuspolitiikan osana, Pääesikunnan koulutusosaston julkaisu. Gummerus Kirjapaino oy, Jyväskylä 1992